
Het industrieel netwerkmuseum Gent

---

door Johan Van de Wiele, diensthoofd MIAT

1. MIAT: industrieel museum van de stad Gent

Eind 1976 nam het Gentse Stadsbestuur het initiatief tot de oprichting van het **Museum voor Industriële Archeologie en Textiel (MIAT)**.

Aanvankelijk was het de bedoeling een textielmuseum uit te bouwen. Dit concept evolueerde echter geleidelijk. Hiervoor waren verschillende redenen. Enerzijds bevinden de belangrijkste Gentse textilia zich in de andere stedelijke musea, nl. in het Bijlokemuseum en in het Museum voor Sierkunst. Anderzijds is de textielnijverheid - hoe vitaal deze voor Gent en Vlaanderen ook is geweest - slechts één element van de industriële maatschappij. Bovendien had men in het MIAT van bij de aanvang grote belangstelling voor de menselijke aspecten van het industrialisatieproces. Dit kwam volop tot uiting in tentoonstellingen zoals **Kinderarbeid van omstreeks 1800 tot 1914** en **Hun werk, hun leven. Getuigenissen uit de Gentse textielwereld 1900-1950**. Het leven in de fabriek stond hierin centraal. Niet alleen de werkomstandigheden veranderden ingrijpend door industrialisatie en voortschrijdende techniek, ook het dagelijks leven werd hierdoor essentieel gewijzigd. De beschaving die hierdoor tot ontwikkeling kwam, is de **industriële maatschappij**. Veralgemend kan men stellen dat deze maatschappijvorm zich in de westerse wereld ontwikkelde vanaf ca. 1750 en zonder fundamentele wijzigingen bleef voortbestaan tot omstreeks 1960.

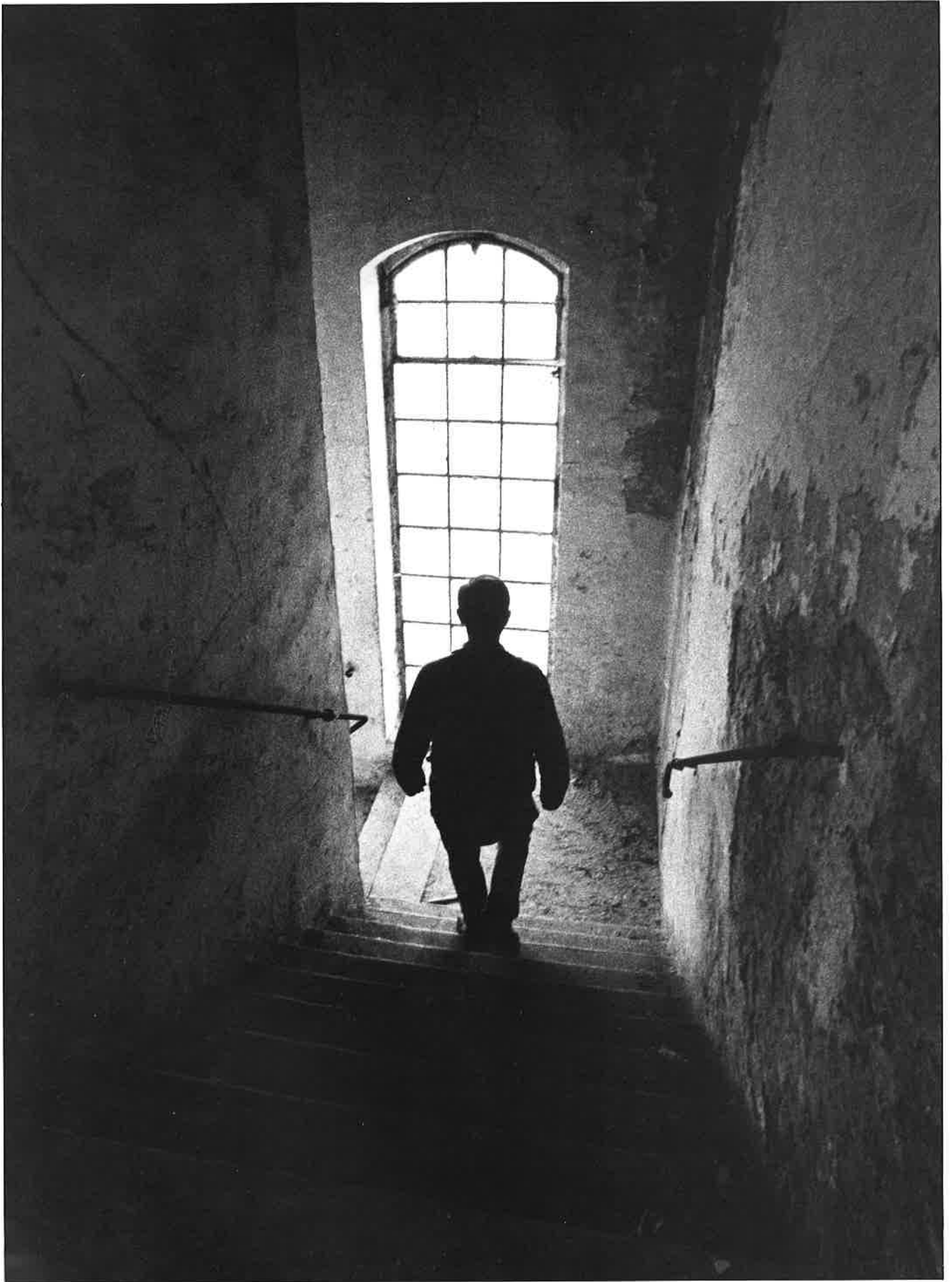
Op dit ogenblik beleven we de overgang naar wat voorlopig de **post-industriële maatschappij** genoemd wordt. Onder invloed van electronica en informatica werd het productieproces tijdens de laatste decennia

in belangrijke mate geautomatiseerd. Deze realiteit heeft onvermijdelijk ingrijpende gevolgen voor de materiële, de sociale en de geestelijke cultuur van de maatschappij.

Deze culturele evolutie verloopt zeker niet gelijktijdig met de economische veranderingen en is daarom voor ons tijdgenoten niet voelbaar. Toch zet zij zich nu reeds volop door in onze materiële cultuur. Televisie, keukenrobots, videorecorders, bankautomaten, walkmen, microgolfovens, personal computers, compact disc-players en beeldplaten worden huis-, tuin- en keukenprodukten. De sociale sector worstelt met het probleem van de werkloosheid. Fundamentele wijzigingen zullen het gevolg zijn van dit probleem, dat in essentie door de algemene automatisering van het productieproces veroorzaakt werd. Begrippen zoals werktijdverkorting, deeltijdse arbeid, flexibele werktijden, weekendploegen, vervroegde pensionering, permanente bijscholing, enz. zijn op dit ogenblik het voorwerp van verhitte discussies. Op langere termijn zal ook de geestelijke cultuur onvermijdelijk de invloed ondergaan van het veranderend maatschappijbeeld.

Al deze vaststellingen leidden tot de doelstelling het MIAT uit te bouwen tot een industrieel museum, d.w.z. een museum waarin het publiek op een educatieve manier geconfronteerd wordt met de industriële maatschappij en zijn verschillende culturele facetten. Als Gents museum zal het MIAT uiteraard ruim aandacht besteden aan de industriële geschiedenis van Gent. Deze was in de negentiende eeuw veruit de sterkst geïndustrialiseerde stad in Vlaanderen, voornamelijk gekoncentreerd op de textielnijverheid. Hieruit volgt dat de afdeling textiel in dit industrieel museum een belangrijke plaats zal innemen. Tot daar de omschrijving van het MIAT-museumproject.

*Het trappenhuis van de spinnerij
Cotonnière des Flandres, Groendreef
(Gent), anno 1979. Dit bedrijf is onder-
tussen gesloopt.
Foto: Georges Blom, Gent.*

2. Het industrieel erfgoed in de kijker

De opgang van de industriële archeologie tijdens de laatste decennia vestigde de aandacht van publiek, wetenschappers en overheid op de waarde van het industrieel erfgoed in de totaliteit van het historisch patrimonium. Zoals vermeld was Gent in de negentiende eeuw een echte industriestad met grote textielfabrieken, arbeidersproletariaat en ontelbare beluiken. Het hoeft dan ook niet te verbazen dat Gent meer dan andere Vlaamse steden nu nog wordt gekenmerkt door een unieke concentratie van waardevolle industriële gebouwen en relictten. Het zijn de getuigen van een recent verleden. Nu de post-industriële maatschappij zich geleidelijk doorzet, zijn deze relictten bedreigd. Dagelijks verdwijnen leegstaande fabrieksgebouwen onder de slopershamer. Alles conserveren is geenszins noodzakelijk en ook niet wenselijk. Elke maatschappij moet de mogelijkheid krijgen de eigen opvattingen in het stadsbeeld te ontplooiën, weliswaar

met respect voor de waardevolle realisaties van het verleden. Ook de industriële relictten verdienen dit respect. Velen beseffen dit nog te weinig! En waarom? De redenen hiervoor liggen voor de hand. De industriële relictten behoren tot het recente verleden en worden hierom als gewoon ervaren door het merendeel van de bevolking. Bovendien wekken zij geenszins de romantische sfeer op waarmee andere historische gebouwen benaderd worden. Integendeel zelfs. Voor wie erin gewerkt heeft, zijn het meestal oorden van ellende. Iets om zo weinig mogelijk aan te denken. Hierdoor is het gevaar reëel dat waardevolle relictten uit het industrieel verleden definitief verdwijnen. Nu nog spreekt men te Gent schande over de afbraak in de negentiende eeuw van verschillende middeleeuwse stenen zoals o.m. het Utenhovesteen aan de Vrijdagmarkt en de Grote Ameede in de Koestraat. Zulke blunders mogen nu niet meer gemaakt worden!

Opdat het behoud van het industrieel-archeologisch patrimonium op een wetenschappelijke basis zou kunnen gebeuren, wordt binnen het Museum voor Industriële Archeologie en Textiel reeds geruime tijd gewerkt aan de inventarisatie van het industrieel erfgoed van de stad Gent. De resultaten van dit werk zullen voorgesteld worden naar aanleiding van de tentoonstelling **Bouwen voor de industrie**, die zal doorgaan in het Centrum voor Kunst en Cultuur (Sint-Pietersabdij) Sint-Pietersplein 9 te Gent van 21 april tot en met 25 juni 1989. Aan de hand van dit studiewerk zal dan een globaal voorstel worden gedaan tot wettelijke bescherming van een aantal representatieve industriële relictten van grote historische waarde te Gent.

Omdat een verantwoord hergebruik voor het behoud van historische gebouwen van levensbelang is, wordt bij de voorbereiding van dit project nauw samengewerkt met de Dienst

Het katoenmagazijn van de spinnerij CDF, Groendreef (Gent), anno 1979. Foto: Georges Blom, Gent.

Economische Expansie van de Stad Gent. Deze stadsdienst beschikt over een volledige lijst van de leegstaande industriële gebouwen te Gent. Dit overzicht wordt regelmatig aangepast en staat ter beschikking van bedrijven en andere geïnteresseerden. Een brochure over de mogelijkheden tot hergebruik van deze leegstaande industriële ruimten zal door de Dienst Economische Expansie gepubliceerd worden naar aanleiding van de tentoonstelling.

3. Gent als industrieel ecomuseum

Een belangrijke mogelijkheid tot valorisatie van dit patrimonium, die door het MIAT sterk gepropageerd wordt is de uitbouw van een industrieel-archeologisch **netwerkmuseum** te Gent. Hierbij wordt de stad zelf tot industrieel ecomuseum gepromoveerd. De industriële relict

en de stedelijke morfologie illustreren hoe de industriële maatschappij zich in het stadsbeeld en het dagelijks leven doorgezet heeft.

Een bezoek aan dit netwerkmuseum kan gebeuren via een stadswandeling en(of) een bezoek aan een industriële site onder begeleiding van een gids of met een brochure in de hand. Het spreekt vanzelf dat Gent met zijn rijk industrieel erfgoed meer dan gelijk welke andere stad in Vlaanderen in aanmerking komt voor de uitbouw van zo'n netwerkmuseum. Reeds in 1978 had men in het MIAT die mogelijkheid duidelijk onderkend en werd een groepsbezoek aan het museumgebouw steevast gekoppeld aan een industrieel-archeologische wandeling doorheen Gent. Sinds haar oprichting in 1980 werden door de **vriendenkring** van het museum, de **Gentse Vereniging voor Industriële Archeologie en Textiel VZW**, kortweg **VIAT** geheuten, tal van industrieel-archeologische stadswandelingen uitgewerkt,

De spinzaal van de katoenspinnerij CDF, Groendreef (Gent), in 1979. De spinmachines werden verscheept naar de ontwikkelingslanden, of vielen onder de sloophamer. Foto: Georges Blom, Gent.

die telkens voorzien werden van een begeleidende brochure. Tijdens de jaarlijkse Gentse Feesten in de maand juli presenteert VIAT een uitgebreid programma groepswandelingen, die de verschillende aspecten van het industrieel verleden van onze stad behandelen. Enkele titels ter illustratie : De Gentse Beluiken; De Prinsenhofbuurt; De Visserij; Rook uit kloosters en kastelen; Van winkelen en puien; De oude haven van Gent; Reklame en reklametechnieken van vroeger; De Coupure als bakermat van de Gentse Tuinbouw; Het Gentse Citadelpark; Tussen ijzerenweg en manchonfabriek; Bier en brouwerijen in het historische Gent; Rondom de Minnemeersgracht; Lieve en Lievekaai; Reep, Overschelde en Sint-Janswijk; Gentse getijdenmolens in de pre-industriële ontwikkeling; Handel en nijverheid te Gent aan de vooravond van de industriële revolutie; De katoenroute van Gent. Bij elk van deze wandelingen werd een begeleidende brochure gepubliceerd. Deze brochures hebben een dubbel doel : enerzijds het publiek degelijke lectuur bieden over het behandelde thema, anderzijds de mogelijkheid creëren de wandelingen op persoonlijk initiatief over te doen.

In de toekomst zullen deze initiatieven aangevuld worden met bezoeken aan gebouwen en installaties met industrieel-archeologische waarde.

In de eerste instantie denken we hierbij aan de wettelijk beschermde monumenten en stadsgezichten : het machinehuis, het ketelhuis (grotendeels vernield) en de stoommachine van het voormalige textielveredelingsbedrijf Alsberge-Van Oost (A.V.O.) aan de Drongensesteenweg; de voormalige textielabriek De Gandt-Vander Schueren, later gloeikousjesfabriek Et. Emile Schulze, aan de Korianderstraat; de zgn. Cité Melchior, een pleinbeluik in Twaalfkameren; het machinehuis, het ketelhuis en de schoorsteen van de voormalige katoenspinnerij Vanden Broecke-Grenier aan Bachtenwalle; de voormalige drukkerij Het Licht in de Sint-Pietersnieuwstraat; de voormalige brouwerij Vandenberghen aan het Prinsenhof; de wassertorens aan de Kattenberg; de windmolen aan de Heerweg Noord te Zwijnaarde.

Andere industriële gebouwen die hiervoor in aanmerking komen zijn : de Maalderij Goethals aan de Meerseniersstraat; de stationsgebouwen van Oostakker en Sint-Denijs-Westrem; de tingieterij van de broers Van Gijsegem in de Kaardenijstraat; de voormalige maalderij Capiteyn in de Halvemaanstraat te Sint-Amandsberg; het stoomketel-

bedrijf Mahy in de Panterschipsstraat; de creosoteerinstallatie van de N.M.B.S. aan de Wiedauwkaai; de voormalige brouwerij Het Sleutelken, later jeneverstokerij Brugge-man, aan de Tichelrei; de voormalige brouwerij Excelsior aan het Steendam; de voormalige katoendrukkerij De Buck-Vander Waerden aan de Blaisantvest; de voormalige bloemisterij Hartmann te Sint-Amandsberg; de havenloodsen aan de Voorhavenlaan; het Sint-Pietersstation aan het Maria-Hendrikaplein; de winkelpassage Vanderdoncktdoorgang van de Brabantdam naar de Vlaanderenstraat en de Schepenvijverstraat; Ons Huis aan de Vrijdagmarkt; de voormalige katoenfabriek de Hempinne aan de Opgeëistenlaan; de voormalige katoenfabriek Desmet-Guequier, nu MIAT-depotmuseum, aan de Oudevest; enz.

Groepsbezoeken aan deze gebouwen en de nog bewaarde installaties zouden in overeenkomst met de eigenaars kunnen georganiseerd worden op aanvraag of tijdens bijzondere periodes zoals bv. de Gentse Feesten of aansluitend bij MIAT-tentoonstellingen. Telkens zal een fiche gepubliceerd worden met situering en beschrijving van het gebouw of de installatie.

In enkele van deze gebouwen zou door het MIAT bovendien een beperkte museale opstelling kunnen gerealiseerd worden, die rechtstreeks verband houdt met de voormalige functie ervan. Op dit ogenblik wordt o.m. gedacht aan een opstelling rond jeneverstokerijen in het Sleutelken, aan een realisatie rond drijfkracht in fabrieken in de bewaarde delen van Vanden Broecke-Grenier, aan de authentieke herinrichting van een beluikhuis, aan een opstelling rond gloeikousjes en de productie ervan in het fabrieksgebouw Schulze en aan de openstelling van een klein stationsgebouw zoals dat van Oostakker of dat van Sint-Denijs-Westrem met een permanente tentoonstelling over de geschiedenis van de spoorwegen te Gent. Dergelijke realisaties zullen individueel toegankelijk zijn. Vanzelfsprekend dient de mogelijkheid tot verwezenlijking van deze voorstellen met de respectievelijke eigenaars en het Stadsbestuur bediscussieerd te worden. Over de behandelde thema's zullen brochures samengesteld worden. Uiteraard moeten groepsbezoeken aan deze permanente tentoonstellingen in situ mogelijk zijn.

De educatieve stadswandeling blijft ook in de toekomst een essentieel onderdeel van het netwerkmuseum.

Sloping van de laatste grote "mekanieke" vlaspinnerij van Vlaanderen, in 1979: La Liève op de Wiedauwkaai te Gent.
Foto: Georges Blom, Gent.

Het situeert de individuele industriële relictten in het ruimer stedelijk verband. Bij elke wandeling wordt gezorgd voor een begeleidende brochure waarin het behandelde onderwerp uiteengezet wordt en de industriële relictten die hiernaar refereren, beschreven worden. Een grondplan in de brochure duidt de wandelroute aan. Grotere tochten in de stedelijke uithoeken of in de streek rond Gent kunnen individueel met fiets of in groep met een autocar ondernomen worden. Op dit ogenblik bestaan er twee dergelijke tochten: Gent en zijn industrieel erfgoed (noorden); Gent en zijn industrieel erfgoed (zuiden). De wandelingen en de tochten worden voorlopig enkel geprogrammeerd tijdens de Gentse Feesten. Enkele ervan kunnen ook tijdens de rest van het jaar door groepen van max. 20 personen aangevraagd worden in het Museum voor Industriële Archeologie en Textiel. Wel zijn alle brochures permanent te verkrijgen. Het ligt in onze bedoeling alle wandelingen en tochten doorlopend ter beschikking te houden van groepen. Om dit te kunnen realiseren zal contact genomen worden met de gidsenverenigingen die te Gent actief zijn.

Samenvattend zal het **Industrieel Netwerkmuseum Gent** dus bestaan uit de volgende elementen:

1. industriële gebouwen en installaties met industrieel-archeologische waarde, te bezoeken door groepen op aanvraag en met publicatie van individuele fiches.
2. beperkte museale opstellingen in enkele industriële gebouwen met industrieel-archeologische waarde, individueel en per groep te bezoeken en met publicatie van brochures rond deze opstellingen.
3. stadswandelingen en tochten rond industrieel erfgoed en industrieel-archeologische onderwerpen, te organiseren voor groepen op aanvraag en met publicatie van brochures van deze wandelingen.

4. Het Industrieel Netwerkmuseum Gent: haalbaar of utopie?

Vanzelfsprekend dient dit netwerkmuseum geleidelijk te worden uitgebouwd, d.w.z. binnen de mogelijkhe-

den die ter beschikking staan van het MIAT en de vriendenkring VIAT en naargelang gunstige onderhandelingen gevoerd kunnen worden met eigenaars van gebouwen en installaties. Maatregelen moeten worden getroffen om de kostprijs van dit netwerkmuseum binnen de mogelijkheden te houden. Het netwerkmuseum dient enkel te functioneren tijdens de zomermaanden, d.w.z. van 1 april tot 30 september. Tijdens de wintermaanden kan deelgenomen worden aan de binnenactiviteiten in het museumgebouw van het MIAT. De toegankelijkheid van de permanente opstellingen in situ moet worden beperkt tot enkele dagen per week, bv. tijdens het weekend en op één weekdag. Op die manier kunnen de kosten voor energie en toezicht tot een haalbaar niveau gereduceerd worden.

Het Industrieel Netwerkmuseum Gent functioneert nu reeds embryonaal.

In 1989 willen wij het intensiever uitbouwen in de hier aangegeven richting. Een betere valorisatie van het industrieel-archeologisch patrimonium van Gent zal hiervan het gevolg zijn.

